

*Сайпидинова Б.А., Бабаева А.Д.***БИЛИМ БЕРҮҮ ПРОЦЕССИНДЕ
МААЛЫМАТТЫК-КОММУНИКАЦИЯЛЫК
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ КОЛДОНУУ***Сайпидинова Б.А., Бабаева А.Д.***ПРИМЕНЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-
КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ
В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ***B.A. Saypidinova, A.D. Babaeva***APPLICATION OF INFORMATION AND
COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE
EDUCATIONAL PROCESS**

УДК: 410:8

Бул макала орто кесиптик окуу жайлардын интеграцияланган сабактарында студенттердин информациялык жана коммуникациялык компетенттүүлүгүн калыптандыруу жөнүндө жазылган. Андан башка окутуу технологиясын колдонуунун артыкчылыктарына талдоо жүргүзүлгөн. Интеграцияланган сабактарда проблемалуу окутууну ишке ашыруунун маңыз-мазмуну, баскычтары аныкталган. Окутуунун натыйжалуулугун арттырууда проблемалык окутуу жана жекече окутууну интеграциялоонун мааниси ачыкталган. Окуу процессинде көйгөйлүү кырдаалдарды жаратуу менен бирге жекече окутууну пайдалануу студенттердин көп нерсе билүүгө болгон активдүүлүгүн өнүктүрөт. Өз алдынча ишмердүүлүккө жөндөмдүүлүгүн, кандайдыр бир логикалык маселелерди чечкенге, дискуссияларды алып барганды билүүгө жана тиги же бул көйгөйдүн ачыкчын таба билүүгө, алдын ала ойлоно билүүсүн өнүктүргөнгө, маселени чечүүдө мүмкүн болгон бардык варианттарды эсепке алууга, ошондой эле оптималдуу же жада калса бат туура чечим кабыл ала алуу жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүүгө жардам берет.

Негизги сөздөр: коммуникативдик компетенттүүлүк, интеграцияланган сабак, интерактивдүү окутуу, окутуу технологиялары, студенттер, жөндөмдүүлүк.

В данной статье анализируются преимущества использования проблемно-ориентированных технологий обучения при формировании информационно-коммуникативных компетенций студентов в интегрированных уроках средних профессиональных учебных заведениях. Выявлена суцность и содержание внедрения проблемного обучения в комплексных уроках. Была выявлена

важность интеграции проблемного обучения и индивидуального обучения в повышении эффективности обучения. Кроме того, представлены возможности использования интегрированного курса. Были реализованы этапы структурирования содержания интеграционного курса студентов колледжа и установления перспективных отношений. Использование индивидуального обучения, наряду с созданием проблемных ситуаций в процессе обучения, помогает развить любознательность студентов, способность работать самостоятельно, решать логические проблемы, вести дискуссии и находить ключ к проблеме, заранее думать. Принятие во внимание всех возможных вариантов также поможет развить способность принимать правильные решения оптимально и быстро.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, интегрированные уроки, интерактивное обучение, технологии обучения, студенты, способности.

This article analyzes the advantages of using problem-oriented learning technologies in the formation of information and communication competencies of students in integrated lessons in secondary vocational educational institutions. The essence and content of the introduction of problem-based teaching in complex lessons is revealed. The importance of integrating problem-based learning and individual learning in improving the effectiveness of learning was identified. In addition, the possibilities of using the integrated course are presented. The stages of structuring the content of the integration course of college students and establishing promising relationships were implemented. The use of individual learning, along with the creation of problematic situations in the learning process, helps to develop students' curiosity, the ability to work independently, solve logical problems, lead discussions and find the key to the problem,

think in advance. Taking into account all possible options will also help develop the ability to make the right decisions optimally and quickly.

Key words: *communicative competence, integrated lessons, interactive learning, learning technologies, students, abilities.*

Бүгүнкү күндүн орто кесиптик окуу жайлардын интеграцияланган сабактарында студенттердин информациялык жана коммуникациялык компетенттүүлүгүн калыптандыруудагы максаттар алардын психологиялык-педагогикалык, дидактикалык даярдыгын күчөтүүнү талап кылат. Орто кесиптик окуу жайда көпчүлүк мугалимдердин педагогикалык билими жок, жогорку техникалык билими бар жана өз кесиби боюнча жогорку квалификациядагы адистер болуп эсептелет. Ошондуктан, орто кесиптик окуу жайдын студенттерин кесиптик даярдоодо өзгөчө көңүлдү алардын коммуникативдик компетенттүүлүгүнө буруу зарыл болуп саналат.

Биздин көз карашыбызда орто кесиптик окуу жайдын бүтүрүүчүсү кесиптик билим алып дидактикалык даярдыкка ээ болуунун (алардын психологиялык-педагогикалык сабактардын мазмунун өздөштүрүүсүнүн жана педагогикалык практиканын ж.б.) натыйжасында төмөндөгүдөй коммуникативдик компетенцияларга:

- кесиптик коммуникациянын катышуучулары тарабынан орус тилиндеги накта оозеки жана жазуу жүзүндөгү сөздөрдү кулак аркылуу кабыл алуу жөндөмү;

- күнүмдүк, кесиптик мүнөздөгү тексттерди оозеки кабыл алуу жана окууда негизги идеяны жана тиешелүү маалыматты баса көрсөтүү;

- социалдык жана кесиптик байланыштын конкреттүү кырдаалдарында чет тилине мүнөздүү болгон коммуникативдик максаттарга жана социалдык-маданий стандарттарга жана сүйлөө маданиятына жооп берген сүйлөө сөздөрүн түзө билүү;

- жаңы кырдаалда эне тилинде оозеки жана жазуу тексттерин түзө билүү.

- көңүлдү топтоо, маалыматты эске тутуу, өзүнүн психикалык процессин башкаруунун, өзүн көзөмөлдөө, өз жүрүм-турумун иреттөөнүн бир нече ыкмаларына ээ болуусу;

- китепканада маалыматты издөө ыкмаларына, текст менен иштөө ыкмаларына, ар кандай иш кагаздары менен (тезистерди, конспектерди,

рефераттарды, докладдарды, отчетторду ж.б.) түзүү ыкмаларына, структуралык-логикалык схемаларды жана таблицаны түзүү ыкмаларына ээ болуусу;

- илимий изилдөөнүн методдору, менеджмент жана маркетинг, экономиканын негиздери жөнүндө, дүйнөдөгү жана республикадагы саясий абал жана башкалар жөнүндө көз карашынын болуусу шарт.

Бүгүнкү күн чыгармачылык менен ойлонгон, өз алдынча билим алганды билген, таанып билүү ишмердүүлүгүнүн методологиясына жана ыкмаларына ээ болгон, жаңы идеяларды өркүндөтө алууну билген, эмгек рыногундагы конкуренцияда жеңүүчү боло алган бүтүрүүчүлөрдү даярдоону талап кылууда. Алсак, кесиптик окутуу педагогу адистигинин бүтүрүүчүсү эмгек рыногунда атаандаштыкка жөндөмдүү болушу үчүн төмөнкүдөй инсандык сапаттарды жана жөндөмдөрдү өзүндө өнүктүрүүсү жана аларды иш жүзүндө колдоно алуусу керек:

- өз адистиги боюнча билимдерге, көндүмдөргө жана билгичтиктерге ээ болуу;

- өз алдынча окуп үйрөнүүгө даяр болуусу жана ага жөндөмдүүлүгү;

- кесипкөй катары өзүнө ишенимдүүлүгү;

- өзүн-өзү көзөмөлдөөсү;

- өз алдынча ой жүгүртүүсү жана анын оригиналдуулугу;

- сынчыл ой жүгүртүүсү;

- максаттарга жетишүү үчүн жаңы идеяларды жана инновацияларды пайдаланууга даярдыгы;

- пикирлешүү жөндөмдүүлүгү;

- чечимдерди кабыл алууга жөндөмдүүлүгү;

- максаттарга жетишүү үчүн биргелешип иштөөгө жөндөмдүүлүгү;

- башка адамдарды угуу жана алардын эмне айтканын кабыл алуу жөндөмдүүлүгү;

- өз алдынча кесиптик ишмердиктин алгоритмин түзүү, колдонуу жана аны талдоо жөндөмдүүлүгү.

Орто кесиптик окуу жайда окутуунун формалары жана методдору аркылуу жалпысынан бул окутуучу жана окуучулардын иштөө ыкмалары, алардын жардамы менен окуп жаткандар билимдерди, билгичтиктерди, көндүмдөрдү өздөштүрүлүшүнө жетишет, алардын дүйнөлүк көз карашы калыптанат жана жөндөмдүүлүктөрү өнүгөт. Окутуучу тарабынан окутуунун ар бир усулу ар түрдүү

пайдаланышы мүмкүндүгүнө көңүл бурулушу зарыл. Мисалга алсак, эгерде окутуучу материалдарды иштетип чыгаруу боюнча көрсөтмө куралдарды гана ж.б.у.с. пайдаланса, анда сабактан окуучулардын жогорку активдүүлүгүн күтүүгө болбойт. Ушундан алыс болуу үчүн, окутуучудан мунун баарын практикада көрсөтүп берүү талап кылынат, ал болсо окуучулардын кийинки иштеринде ой жүгүртүүсүн гана эмес, өнүгүү ишмердүүлүгүнүн активдешүүсүнө алып келет. Окуучуларды өзгөчө проблемалуу өнүгүүсүн активдештирет, аны өткөрүү үчүн окутуучу тандоо суроолордун системасын иштеп чыгат. Белгилей кетүүчү нерсе, берилген суроого туура жоопту издөө, окуучулардын ишмердүүлүгүн максималдуу активдешүүсүнө алып келет [1, 38-б.].

Ар кандай практикалык тапшырмаларды аткаруу процессинде окуучулардын активдүүлүктөрү өсөт. Мындай тапшырмаларда окуучулар окутуунун программасы боюнча боюнча өз билимдерин конкреттештирет. Эгерде окуучулардын баарына алдын ала окутуучу даярдаган бир тапшырма берилген учурда дагы активдүүлүк жогорулайт. Окуучулар ар бири конкреттүү тапшырма аткарган беш адамдан турган микро топторго бөлүнөт. Окуучулар окутуу процессинде окутуунун ар түрдүү техникалык каражаттарын толук өлчөмдө пайдалануулары тийиш. Аларды туура жана иштиктүү колдонуу көпчүлүгүндө студенттердин окуу материалын өздөштүрүшүнө жана жетишкендиктеринин деңгээлинин жогорулашына көмөк көрсөтөт. Окутуунун көрсөтмө куралдары жана техникалык каражаттары жеткиликтүү болушу керек жана окуучулардын көңүлүн негизги материалдан башкага бурбашы керек. Окутуунун техникалык каражаттары жана көзөмөлдөөнү колдонуу окутуучу жана окуучулардын ишмердүүлүгүндө убакыттын натыйжалуу пайдаланышын сезилерлик жогорулатат [5, 50-б.].

Кесиптик окутуу жогоруда аталган педагогикалык компетенцияларды жана компетенттүүлүктөрдү калыптандыруу үчүн билим берүүнү компетенттүүлүк негизде жүргүзүү жана окутууда жаңы технологияларды колдонуу зарыл.

XX кылымдын 60-жылдарында Батыш Европада жана АКШда «инновациялык педагогика», «технология» терминдери пайда болгон.

«Технология» деген сөз адамзат коомунун

өнүгүшүндөгү техникалык прогресстен улам келип чыккан. «Технология» грек. сөзү, «технос» – көркөм өнөр (искусство), чеберчилик; логос – окуу, үйрөнүү деген сөздөрдөн пайда болгон [6, 202-б.].

Технология дегенде өндүрүш процессинде чийки затты иштетүүнүн усулдарынын жыйындысы жана анын илимий изилдениши түшүнүлөт. Илимдин өнүгүшү менен бирге технология термини кеңири мааниге ээ болуп колдонула баштаган. Азыр маалыматтык, медициналык, педагогикалык технологиялар деген терминдер бар. Илимий адабияттарда «педагогикалык технология» үч аспектен каралат [6, 205-б.]:

- Илимий аспект. Бул өнүгүш педагогикалык технологиянын максаттары, мазмуну, окутуу усулдары жана педагогикалык процесстин жүрүшү илимий жактан негизделет.

- Баяндоо-сыпаттоо (сүрөттөө) аспекти. Технология билим берүүнүн максаттарын, мазмунун, окутуу усулдарын жана педагогикалык процесстин жүрүшүн ишке ашыруучу нерсе катары көрүнүшү.

- Аракеттеги аспект. Педагогикалык технологияны ишке ашыруу аракеттери.

Акыркы жылдарда интерактивдүү окутуу кеңири пайдаланууда. Интерактивдүү («Inter» – бул өз ара; эки тараптан болгон, «act» – аракет кылуу) – өз ара аракеттешүү, бирөө менен маектешүү, диалог куруу режиминде болууну билдирет. Башкача сөз менен айтканда, активдүү методдордан айырмаланып, интерактивдүү окутууда окуучулар мугалимдер менен эле эмес, бири-бири менен дагы кененирээк өз ара аракеттешүүдө болушат жана окутуу процесси окуучулардын активдүүлүгүн жогорулатууга багытталган [3, 100-б.].

Интерактивдүү окутуунун маани-маңызы – негизинен бардык окуучулар таанып билүү процессине тартылууга дуушар болушат жана алар өздөрү эмнени билип жана ойлонушары жөнүндө түшүнүү жана рефлексия жасоо мүмкүнчүлүккө ээ болгон окуу процессинин уюштурулушу. Интерактивдүү окутуу – бул таанып билүү ишмердүүлүктүн уюштурулушунун тандоо формасы. Ал толук конкреттүү жана божомолдонуучу максаттарга ээ. Мындай максаттардын бири – окутуунун ыңгайлуу шарттарын түзүү, башкача айтканда окуучу өзүнүн ийгиликтүүлүгүн, өзүнүн интеллектуалдык жарамдуулугун сезет, бул окутуу процессинин өзүн жемиштүү кылат.

Интерактивдүү окутуу технологияларынын негизги түрүнө проблемалуу окутуу технологиясы кирет. Проблемалуу окутуу технологиясы:

- жогорку мотивацияны;
- билимдин бышыктыгын;
- чыгармачылык менен фантазияны;
- коммуникабелдүүлүктү;
- жашоо позициясынын активдүүлүгүн;
- командалык духту;
- жекечеликтин баалуулугун;
- өзүн көрсөтүү эркиндигин;
- ишмердүүлүккө басым жасаганды;
- өз ара сыйлашууну;
- демократиялуулукту камсыз кылат.

Совет мезгилинде окутуунун бул түрүнө алгачкылардан болуп педагог М.И. Махмутов кайрылган, бирок аны чечмелеп түшүндүрүү жаңы психолог А.М. Матюшкиндин ысмы менен байланыштуу.

Проблемалуу окутуу П.Я. Гальпериндин, В.В. Давыдовдун ж.б. теорияларынын негизинде жаралган өнүктүрүүчү окутуунун технологиясы болуп эсептелинет. Мында окуучулар окуу маселелерин чечүү менен өз алдынча билимдерди алышат, алардын чыгармачылык ойлоосу жана таанып билүү активдүүлүгү өсөт.

Проблемалык окутууда эң маанилүү этап болуп проблемалык жагдайды (кырдаалды) – ойлоонунун, маселени чечүүнүн керектигин сезүү абалын түзүү эсептелинет [5, 72-б.].

Өздөштүрүлүүчү проблеманын окуучу аткара ала тургандай татаалдыкта болушу – шарт.

Проблемалуу окутуу бир нече этапта ишке ашат. Окутуу проблемасын жаратуу жана аны аңдап-билүү менен биринчи этап аяктайт.

Экинчи этап – проблеманы чечүү. Мында окуучу маселени чечүүгө керектүү (тиешелүү) болгон өзүнүн билими канчалык экендигин талдоого алат. Проблемаларды чечүү үчүн окуучу өз билиминин жетишсиз жактарын аңдап билгенден кийин, ал жетишпей жаткан маалыматты издеп табууга аракеттенет.

Үчүнчү этап проблемаларды чечүүгө жетишсиз болгон билимдерди алууга багытталат. Окуучу «Мен муну кандайча иштөөнү билем» деген жыйынтык ойго келүү керек.

Төртүнчү этап – маселени чечүү, жыйынтыкты, натыйжаны алуу.

Бешинчи этапта алынган жыйынтык, натыйжа текшерилет, аны алгачкы божомол менен салыштыруу ишке ашат.

Алтынчы этапта алынган билимдерди, билгичтиктерди системалаштыруу жана жалпылаштыруу жүрөт.

В.Давыдовдун пикири боюнча, проблемалуу окутуу окуучуну өнүктүрүүгө кудреттүү болгон эвристикалык, изилдөөчүлүк типтеги окутуу болуп саналат [3, 86-б.].

Окуу процессинде проблемалык окутууну пайдалануу студентте белгилүү таанып билүү муктаждыктарын жаратууга, анын ойлоруна керектүү багыттуулук берүү, ошону менен окуу материалынын өздөштүрүү үчүн ички шарттардын түзүлүшүнө жардам берүүгө багытталат. Көйгөй сырттан даяр түрүндө коюлбайт, ал студенттин өзүндө анын иш процессинде пайда болот жана студенттин ишмердүүлүгү активдүү максаттуу багытка ээ боло баштайт. Окутуу бирдиктүү жана өз алдынча аракеттердин алгоритмдеринин ачылышын, курулушун жана калыптандырылышын шарттайт. Проблемалык окутуу окуучулардын жаңы көйгөйлөрдү чечүүнүн издөө процессине кошулууга алып келет деп божомолдоого болот. Проблемалык окутуунун негизги идеясы билим өзүнүн көпчүлүк бөлүгүндө даяр түрүндө берилбестен, сабактардын бардык этаптарында көйгөйлүү кырдаалдарды түзүү жолу менен окуучулардын ой жүгүртүү аракеттеринин активдешин камсыз кылган, өз алдынча акыл эс калчаган ишмердүүлүк процесстеринде гана өздөштүрүлөт. Көйгөйлүү кырдаалдын булагы болуп чечүү зарыл болгон милдеттердин талаптары менен аны аткаруудагы даярдыктын ортосундагы карама-каршылык болуп эсептелинет. Таанып билүү активдүүлүгү үчүн стимул болуп, биринчи кезекте көйгөйдү чечүүнүн жыйынтыгында алынышы мүмкүн болгон маалыматтын маанилүүлүгүнөн, ошондой эле окуп жаткан тема окуучуда канчалык кызыкчылык жаратканына көз каранды болгон таанып билүүчүлүк муктаждык болуп саналат.

Студенттердин жеке айырмачылыктарын өз учурунда диагностикалоо, окутуучуга окутуу процессин коррекция жасоого мүмкүндүк берүүчү жекече окутуунун зарыл шарты болуп саналат. Жекече окутууну ишке ашыруу студенттердин жеке өзгөчөлүктөрүнө багытталган, студенттин өз алдын-

чалыгын жана активдүүлүгүн камсыз кылган методдорду жана ыкмаларды колдонуу, окуу ишмердүүлүгүндө мугалимдин башкаруу аракеттеринен инсандын өзүн-өзү башкаруусуна өтүү сыяктуу дидактикалык каражаттардын комплексин иштеп чыгууну талап кылат. Изилдөөдө төмөндөгү жекече окутуунун дидактикалык каражаттарын пайдалануу мүмкүнчүлүгү негизделет: вариативдик дидактикалык окуу тапшырмалары жана дидактикалык курсту үйрөнүү боюнча жекече программалар [1, 14-б.]. Жекече окутуунун зарыл шарты болуп, окутуучуга окутуу процессин түздөөгө мүмкүндүк бере турган, студенттердин жогоруда саналып өткөн өзгөчөлүктөрү болуп саналат.

Азыркы кезде билим берүүдө интеграциялап окутууга чоң маани берилет. Окутуунун натыйжалуулугун арттырууда проблемалык окутуу жана жекече окутууну интеграциялоонун мааниси чоң. Окуу процессинде көйгөйлүү кырдаалдарды жаратуу менен бирге жекече окутууну пайдалануу окуучуларда бир нерсе билүүгө болгон активдүүлүгүн өнүктүрүүгө, өз алдынча ишмердүүлүккө жөндөмдүүлүгүн, кандайдыр бир логикалык маселелерди чечкенге, дискуссияларды алып барганды билүүгө жана тиги же бул көйгөйдүн ачыкчын таба билүүгө,

алдын ала ойлоно билүүсүн өнүктүргөнө, маселени чечүүдө мүмкүн болгон бардык варианттарды эсепке алууга, ошондой эле оптималдуу же жада калса бат туура чечим кабыл ала алуу жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүүгө, көптөгөн чечимдердин арасынан эң керектүүсүн тандоо жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүүгө жардам берет. Башкача айтканда, өзүнүн жыйнактуулугун, өзүнүн билим алуусун, өзүн-өзү аныктоонун өнүгүшүнө көмөктөшөт, алар өз кезегинде инсандын өзүн-өзү өнүктүрүүсүн камсыз кылышат. Ал эми бүгүнкү күндөгү коомдо бул адамдын ийгиликтүү болушу үчүн зарыл шарт.

Адабияттар:

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология. - М.: Педагогика, 1991. - 480 б.
2. Гальперин П.Я. Введение в психологию [Текст] / П.Я. Гальперин. - М., 1976. - 150 б.
3. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения [Текст] / В.В. Давыдов. - М., 1995. - 234 б.
4. Матюшкин А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. - М., 1998. - 250 б.
5. Махмудов М.Н. Современный урок. - М.: Педагогика, 1999. - 114 б.
6. Педагогическая энциклопедия [Текст] / Т. 1-4. - М., 2006. - 500 б.